

6. Науменко Н.В. Символіка в образній структурі української новелістики кінця XIX – початку XX ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2002. 22 с.
7. Піхманець Р.В. Проблеми наукового видання художньої спадщини Василя Стефаника. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово* / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2016. № 2 (34). С. 122–133.
8. Юркевич П. Серце. *Вибрані твори*. Вінніпег : Колегія Св. Андрія в Вінніпезі, 1984. С. 75–107.
9. Ямборко С.М. Василь Стефаник і польський модернізм: полістилістичні константи творчості : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05. Київ, 2014. 20 с.
10. Holtman J. "White Trash" in Literary History: The Social Interventions of Erskine Caldwell and James Agee. *American Studies* (00263079). 2014. Vol. 53. Issue 2. P. 31. URL: <http://connection.ebscohost.com/c/literary-criticism/96721878/white-trash-literary-history-social-interventions-erskine-caldwell-james-agee> (Last accessed: 4 July, 2019).
11. Lafi, Borni Mahmoud. Erskine Caldwell, Zora Neale Hurston and Life's Lower Elements in the South of the United States: Celebrating Region and Race! *International Journal of Humanities and Social Science*. 2017. Vol. 7. No. 2. 2017. P. 76–83. URL: http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_7_No_2_February_2017/10.pdf (Last accessed: 25 October, 2019).
12. Moisy A. "Myth for the Masses: Erskine Caldwell's "Daughter", *Journal of the Short Story in English* [Online], 67 | Autumn 2016, Online since 01 December 2018, connection on 03 May 2019. URL: <http://journals.openedition.org/jsse/1759> (Last accessed: 26 October, 2019).
13. Rieger Ch. Clear-cutting eden: representations of nature in Southern fiction, 1930–1950. *A thesis for PhD Degree*. URL: https://digitalcommons.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3904&context=gradschool_dissertations (Last accessed: 20 July, 2019).
14. Caldwell E. Daughter. *Кухаренко В.А. Практикум по інтерпретації тексту*. Москва : Просвещение, 1987. С. 38–42.
15. Стефаник В. Новина. *Твори*. Київ : Дніпро, 1984. С. 48–50.

УДК 821.161.2-1.09+821.112.2-2.09

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.12.52>

ХУДОЖНІЙ ПРОСТІР ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО В ПОЕМІ «ГАЙДАМАКИ» Т. ШЕВЧЕНКА І ДРАМИ «ВІЛЬГЕЛЬМ ТЕЛЛЬ» Ф. ШИЛЛЕРА

ARTISTIC SPACE OF THE HISTORICAL PAST IN THE POEM "HAYDAMAKY" BY T. SHEVCHENKO AND IN THE DRAMATICAL PIECE "WILHELM TELL" BY F. SHILLER

Медвідь Н.О.,

orcid.org/0000-0001-6203-3412

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри російської мови, зарубіжної літератури та методики їх викладання

Сумського державного педагогічного університету

імені А.С.Макаренка

У статті на основі аналізу поеми «Гайдамаки» Т. Шевченка і драми «Вільгельм Телль» Ф. Шиллера проілюстровано літературну інтерпретацію історичного минулого різних народів світу, зокрема українського та швейцарського, встановлено спільне й відмінне у світорозумінні та поведінці героїв, зумовлене специфікою національних чинників. У дослідженні доводиться, що роки перебування Швейцарії під гнітом імперської Австрії в XIV ст. співзвучні драматичним подіям в Україні під час національно-визвольного руху XVIII ст., бо характеризувалися кровопролиттям і приниженням людської гідності. Констатується факт соціального, релігійного утиску як українського, так і швейцарського народів, наслідками якого стали збройні виступи гайдамаків і низки швейцарських кантонів. У процесі дослідження встановлено, що об'єднує два твори спільна тема визвольного руху, поетизація боротьби за свободу, справедливість і національну самостійність. Простежено авторську оцінку зображуваних подій обох творів, акцентується як на позитивному ставленні, уславленні патріотизму, так і засудженні надмірної жорстокості та кровопролиття. Увага приділена аналізу героїв, демонструється їхня духовна єдність заради досягнення спільної мети. Водночас наголошується на національній неоднорідності повстанців, доказам чого послугував докладний аналіз низки образів двох творів. Доводиться, що вчинки героїв зумовлені бунтівним протестом проти деспотизму й морального приниження. Попри індивідуалізацію образів, і в Т. Шевченка, і у Ф. Шиллера головним героєм є народ.

Також визначено проблематику аналізованих творів, подано короткий коментар до неї. На основі ідейно-художнього аналізу двох творів різнонаціональних літератур встановлено, що спільним для них є авторське визначення ролі видатної особистості в історії своєї країни. На цій основі визначаються прояви романтизму. Спільність між поемою «Гайдамаки» і драмою «Вільгельм Телль» простежується не лише на рівні проблематики, сюжету, образотворення, а й на рівні поетики. Зокрема, вказується на такі художні особливості досліджуваних творів, як гіперболізація зображуваних подій, ліричні відступи, пейзажі в романтичному ключі тощо. Новизна дослідження окреслює спробу провести аналіз художніх текстів із використанням порівняльно-історичного методу.

Ключові слова: гайдамацький рух, козаки, Коліївщина, швейцарські кантони, патріотизм, історичне минуле, «штюрмерство».

In the article, based on the analysis of the poem "Haydamaky" by T. Shevchenko and the drama "Wilhelm Tell" by F. Schiller, the literary interpretation of the historical past of different people of the world, in particular Ukrainian and Swiss, is illustrated. The study shows that the years of Switzerland's imprisonment under imperial Austria in the fourteenth century are consonant with the dramatic events in Ukraine during the national liberation movement of the eighteenth century, because they were characterized by bloodshed and humiliation of human dignity. The article states the fact of a social, religious oppression of both the Ukrainians and the Swiss, the consequence of which were the armed rebellions of the Haydamaks and a number of Swiss cantons. The study has defined that the two works are united by the common theme of the liberation movement, the poetization of the fight for freedom, justice and national independence. The article shows the author's assessment of the portrayed events of both works, emphasizes the positive attitude, the glorification of patriotism, and the condemnation of excessive cruelty and bloodshed as well. Attention is paid to the analysis of the characters, their spiritual unity is demonstrated for the sake of achieving a common goal. At the same time, the author of the article emphasizes the national heterogeneity of the insurgents, as evidenced by a detailed analysis of a number of images of the two works. The study argues that the actions of the characters are caused by a rebellious protest against despotism and moral humiliation. Despite the individualization of the images, the main character of T. Shevchenko's and F. Schiller's works is the nation. The problems of the analyzed works are also defined and a short commentary is given as well. On the basis of the ideological and artistic analysis of two works of different national literatures, it is defined that the author's definition of the role of a prominent personality in the history of his country is common to them. On this basis, the manifestations of romanticism are determined. The common things between the poem "Haydamaky" and the dramatical piece "Wilhelm Tell" are traced not only on the level of problematics, plot, art, but also on the level of poetics. In particular, it is pointed to such artistic features of these works as hyperbolization of the portrayed events, lyrical retreats, landscapes in a romantic way etc. The novelty of this study outlines an attempt to analyze the artistic texts using a comparative-historical method.

Key words: Haidamaky movement, Cossacks, Koliyivshchyna, Swiss cantons, patriotism, historical past, "Sturm und Drang".

Постановка проблеми. У світовій і вітчизняній історії є чимало драматичних сторінок, позначених кровопролиттям, жорстокістю й тиранією. Роки перебування Швейцарії під гнітом імперської Австрії в XIV ст. характеризуються великою кількістю жертв, принижень і знущань. Ситуація, що склалася в Україні під час національно-визвольної боротьби XVIII ст., теж була надзвичайно складною. Художні твори засвідчують це, зокрема драма «Вільгельм Телль» Ф. Шиллера й поема «Гайдамаки» Т. Шевченка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу цих творів (як й інших) двох письменників присвячено численні наукові праці вчених минулого та сьогодення. У цьому аспекті варто згадати шевченкознавців Ю. Барабаша, І. Дзюбу, М. Жулинського, Ю. Івакіна, М. Коцюбинську, Д. Наливайка, Є. Нахліка, Г. Грабовича, О. Забужко та інші. Суттєвий внесок у розкриття сутності і специфіки творчості німецького драматурга XVIII ст. Ф. Шиллера зробили Л. Лозинська, В. Асмус, Г. Логвин, Г. Чечельницька, О. Ніколенко, Б. Шалагінов та інші науковці. Проте у фокусі уваги вчених ще не був компаративний аналіз вищезгаданих творів двох письменників різнонаціональних культур.

Спробуємо порівняти два історичні твори, визначивши їх спільні й відмінні характеристики.

Метою статті є порівняльний аналіз поеми «Гайдамаки» Т. Шевченка і драми «Вільгельм Телль» Ф. Шиллера.

Виклад основного матеріалу. Історичною основою поеми «Гайдамаки» стали події народного повстання на Україні, спричинені жакливіми соціальними та національно-релігійними умовами життя під час польського панування. Польські поміщики жорстоко ставилися до кріпаків, примушуючи тяжко працювати на панщині, сплачувати великі податки. Українці терпіли не лише соціальне приниження, а й релігійне, бо заборонялася православна віра. Український народ повстав, виступивши проти польського гніту. У травні 1768 р. гайдамаки на чолі із запорожцем Максимом Залізнякам виступили з Мотронинського монастиря в густозаселені райони Правобережжя, підбурюючи селян на повстання. За лічені тижні повстання охопило Київщину, Брацлавщину, Поділля. На початку червня 1768 р. повстанці оточили місто Умань – один із найбільших центрів польського панства в Україні. На бік повсталого люду перейшов уманський сотник Іван Гонта. Російський уряд

був наляканий розмахом Коліївщини й послав військо на допомогу польській армії. Підступні дії російських офіцерів, які запросили в гості ватажків повстання та заарештували їх, призвели до поразки повстання: табір повстанців під Уманню був оточений російськими військами. Гонту й чимало його козаків росіяни передали в руки польського уряду. Після тривалих катувань повстанців знищено. Залізняка та інших його прихильників тавровано й заслано до Сибіру. У поемі «Гайдамаки» Т. Шевченко подав розгорнуту картину гайдамацького руху 1768 р. на Правобережній Україні.

В основу драми «Вільгельм Телль» Ф. Шиллера покладено чи не найдраматичніший період із життя Швейцарії – її боротьбу в XIV ст. за незалежність від австрійських поневолювачів, зокрема повстання кількох швейцарських кантонів під проводом Вільгельма Телля, який власноруч убив імперського намісника. Отже, поему «Гайдамаки» і драму «Вільгельм Телль» об'єднує спільна тема визвольного руху.

Якщо говорити про авторське ставлення до зображуваних подій, то варто зазначити, що, з одного боку, автор позитивно ставиться до подій Коліївщини, зображуючи її в поемі «Гайдамаки» як каральну силу за злочинства конфедератів, але, з іншого боку, засуджує криваву розправу гайдамаків, порівнюючи її з пеклом. Ось як про це сказано в тексті: «Ото Гонта з Залізником / Люльки закурили. / Страшно, страшно закурили! / І в пеклі не вміють / Отак курить. / Гнилий Тікич / Кров'ю червоніє / Шляхетською, жидівською; / А над ним палають / І хатина, і будинок... / Тече кров у воду. / Ні каліка, ані старий, / Ні мала дитина / Не остались, – не вблагали / Лихої години» [8, с. 107–108].

Поет узагальнює: «Отак-то було лихо / По всій Україні! / Гірше пекла... А за віщо, / За що люде гинуть?» [8, с. 104].

Великий Кобзар з боєм сприймає забуття онуками історичного минулого України. Він закликає згадати роки «славного Богдана», Остряниці, Наливайка, Богуна: «Згадайте праведних гетьманів: / Де їх могили? де лежить / Останок славного Богдана? / Де Остряниця стоїть / Хоч би убогая могила? / Де Наливайкова? Нема! / Живого й мертвого спалили. / Де той Богун, де та зима? / Інгул щозиму замерзає – / Богун не встане загатить / Шляхетським трупом. Лях гуляє! / Нема Богдана – червонить / І Жовті Води, й Рось зелену. / Сумує Корсунь староденний: / Нема журбу з ким поділить» [8, с. 95].

У драмі «Вільгельм Телль» автор уславлює патріотизм швейцарців, поетизує їхню боротьбу

за свободу, справедливість і національну самостійність. Створюючи драматичний конфлікт, Ф. Шиллер майстерно демонструє напруження зображенням еволюції у свідомості швейцарців. Спочатку вони лише здатні на самостійні стихійні виступи і протести, як-то селянин Баумгартен, який вимушений із сокирою в руках захищати честь і людську гідність своєї дружини, а потім переховуватися в лісі. Далі автор показує, як наростання народного гніву досягає апогею. Швейцарці не змогли більше терпіти приниження й насилля та вирішили об'єднатися, аби разом протистояти ненависним ланд фогтам.

Т. Шевченко ж, зображуючи народ, показує не лише масовість гайдамацького руху, а й соціальну та національну неоднорідність повстанців. Саме так варто розуміти уривок із пісні кобзаря Волоха: «Ой волохи, волохи, / Вас осталося трохи; / І ви, молдавани, / Тепер ви не пани; / Ваші господарі – / Наймити татарам, / Турецьким султанам. / В кайданах, в кайданах! / Годі ж, не журіться; / Гарно помоліться, / Братайтеся з нами / З нами, козаками...» [8, с. 89].

За зброю взялися багаті й бідні українці, прості козаки й старшина, а ще люди інших національностей (молдавани та волохи). Тим самим автор поєднує підніс непереможну волю народу в боротьбі проти соціального й національного гніту, звеличив його консолідацію, мужність і душевну красу.

Головним героєм п'єси «Вільгельм Телль» є народ. Тут діють землероби й пастухи, мисливці й рибалки, життя й праця яких тісно пов'язана з рідною землею. Автор оспівує давні часи, коли народ жив вільно й незалежно, а вся земля належала справжнім трударям. Головним героєм поєди «Гайдамаки» також є народ, який повстав за правду й свободу. Т. Шевченко вперше в європейському романтизмі поставив у центрі твору не героя-одинака, а народних месників, «громаду в сіряках». Виступи гайдамаків демонструють напруженість народного гніву, яка зростає з кожним розділом твору.

Опис подій на початку п'єси «Вільгельм Телль» засвідчує авторську поетизацію старовини. Події відбуваються на високому скелястому березі Фірвальдштетського озера, де лунає швейцарська пастуша мелодія та чуються гармонійні дзвоники череди. Спів хлопчика-рибалки Єнні в човні, постать пастуха Куоні на гірських пасовиськах, альпійського мисливця Берні на скелі нагадують про усталене минуле. Поетизація старовини виражає ідеал митця про мирну працю на вільній землі, єдність і злагоду між людьми.

У лірико-філософському вступі до поеми «Гайдамаки» автор також згадує минуле, пов'язане зі славним козацьким життям: «Як Січ будували, / Як козаки на байдаках / Пороги минали...» [8, с. 70].

Але разом із тим поет сумує з приводу втраченої слави, розмірковує над швидкоплинністю життя, над змінами в природі й людському існуванні: «Все йде, все минає – і краю немає, / Живе... умирає... одно зацвіло, / А друге зав'яло, навіки зав'яло... / І листя пожовкле вітри рознесли. / А сонечко встане, як перше вставало, / І зорі червоні, як перше пили, / Попливуть і потім, і ти, білолиций, / По синьому небу вийдеш погулять, / Вийдеш подивиться в жолобок, криницю / І в море безкрає, і будеш сіять...» [8, с. 67].

І Т. Шевченко, і Ф. Шиллер демонструють духовну єдність народу, об'єднання заради досягнення спільної мети. Але разом із тим образи представників народу у творах індивідуалізовані. Письменники зображують різні характери. Так, у драмі «Вільгельм Телль» серед представників народу вирізняється образ Вільгельма Телля – легендарного мисливця, вправного стрілка, захисника знедолених. Він є виразником народних прагнень та ідеалів. Автор зображує героя надзвичайно сміливим, рішучим. Телль, не вагаючись, береться рятувати селянина Баумгартена, який утікає від австрійців. До того ж Вільгельм Телль гордий і незалежний, цілком самостійний у прийнятті рішень. На його долю випало нелегке випробування: за наказом Геслера він мав влучити в яблуко, яке лежало на голові його сина. Та батькова рука не здригнулася. Телль влучив прямо в яблуко, продемонструвавши тим самим і мисливську вправність, і силу власного духу.

Серед інших героїв шиллерівської драми звертають на себе увагу розважливий і поміркований заможний селянин Штауффахер, який залишив свій дім, аби захищати народні інтереси; поривчастий та емоційний Мельхталь, який служив народній справі; Вальтер Фюрст, який готовий віддати життя за щастя народу; Берта фон Брунек, котра звинувачує в зраді Ульріха фон Руденца, який засліплений коханням, забув про вітчизну. Образ Берти фон Брунек є прикладом того, як кращі представники швейцарського дворянства, захоплені могутнім народним рухом, під час серйозних випробувань забули про майнову й соціальну нерівність (дівчина була багатою), відчувши себе насамперед швейцарцями. Своєю рукою та серцем Берта готова віддати духовно відродженому Руденцеві, який під впливом дівчини й подій у країні переосмислив свою життєву пози-

цію, обравши служіння народу. Він дарував свободу всім своїм кріпакам. До позитивних образів драми зараховуємо й дядька Руденца, Вальтера фон Атtingаузена, який заповідає племіннику дбати про свій народ.

Типовим представником повсталого маси в поемі «Гайдамаки» є Ярема, образ якого поданий в еволюції його особистості. Раніше він був жидівським попихачем, сиротою-безбатченком, навіть не мав прізвища, але пізніше зростає до народного месника, який «... страшно глянуть – / По три, по чотири / Так і кладе» [8, с. 100]. Він сміливо карає ляхів, визволяє кохану Оксану, ризикуючи життям. Інтереси повсталого народу герой поставив понад усе. Тому відразу після визволення коханої від конфедератів повертається до повстанців. Так само він чинить і після вінчання.

У поемі «Гайдамаки» звертають на себе увагу образи ватажків повстання Залізняка і Гонти. Влучну характеристику Залізняка дає в пісні кобзар Волох, називаючи його козацьким батьком, орлом сизокрилим, найбільшим багатством якого є «степ і море; скрізь битий шлях...», бо «Нема в його ні оселі, / Ні саду, ні ставу...» [8, с. 91].

Не поступається молодецьким завзяттям і Гонта, який карає ляхів, а разом убиває і своїх дітей, залишаючись вірним своїй присязі. Він проголошує перед громадою: «Мої діти – католики... / Щоб не було зради, / Щоб не було поговору, / Панове громадо! / Я присягав, брав свячений / Різати католика» [8, с. 120–121].

Цей епізод у поемі найбільш психологічно напружений. Батько зізнається, як важко йому вбивати власних дітей, але присяга перемагає: «... сини мої! / Горю мені з вами! / Поцілуйте мене, діти, / Бо не я вбиваю, / А присяга» [8, с. 121].

Автор глибоко співчуває герою, змальовуючи його душевні страждання до й після скоєного вбивства. Епізод поховання, коли Гонта накриває очі дітей червоною китайкою, засвідчує любов героя до своїх синів. А слова-прокльони на адресу ляхів, що «з'їли діток», демонструють його розпач. Вчинок Гонти зрозуміти можна, але виправдати ні. Здається, такої ж думки дотримувався й сам поет, глибоко співчуваючи герою, але разом із тим і розуміючи, що жодна мета, якою б піднесеною вона не була, не виправдовує засоби її досягнення. Убивство дітей – це невинуватий гріх героя. Він сам себе прирік на муки і страждання.

Уже епізод убивства дітей Гонти, як і змальовані масові кровопролитні сцени, засвідчують негативне ставлення автора до них. Т. Шевченко глибоко переживав трагізм і наслідки кривавих

розправ, хоча добре розумів фатальну зумовленість їх тогочасним польським пануванням над недавно вільним козацьким народом. Головним своїм завданням поет бачив оспівування духу непокори й вільнолюбства, якого так бракувало його сучасникам-кріпакам, нащадкам героїв-гайдамаків. Добре зрозумілою поетові була й безперспективність збройного, а не мирного вирішення таких конфліктів.

В образах Івана Гонти і Вільгельма Телля є дещо спільне. Обидва героя постали перед украй складним вибором: Гонта – перед убивством власних дітей чи зрадою громаді, якій присягав на вірність, Телль – перед пострілом у яблуко на голові свого сина Вальтера чи смертю. До того ж і Гонта, і Телль є рішучими, сміливими, волелюбними, сповненими бажання жити у своїй країні без ярма. Гонта ладний на все, аби захистити праве діло, залишитися з гайдамаками до кінця й продовжувати знищувати ляхів. Телль не менш відважний і сповнений жаги помсти кривдникові Геслеру, адже той не лише примушував ризикувати життям сина Вальтера, а й бажав смерті героя, кинувши його зв'язаним на власний корабель. Звільнившись, Телль вирішив власноруч помститися Геслеру й учинив це. На відміну від Т. Шевченка, який засуджував будь-які форми та прояви стихійного кривавого насилля, Ф. Шиллер визнавав справедливу помсту в ім'я високих ідеалів. Жорстокість Вільгельма Телля автор виправдовує високою метою героя звільнитися від австрійського ярма, адже він помстився за страждання швейцарського народу, а не лише за власні кривди, приниження й образи. Саме такі погляди автора на виправдані ним форми боротьби підтверджує епізод із Парріцідою, який убив імператора заради власних цілей. Прийшовши в дім Вільгельма Телля, Парріціда сподівався знайти в нього захист, проте мисливець не схотів мати нічого спільного з убивцею. На спробу Парріціди порівняти його з собою Вільгельм Телль відповідає: «І ти посмів криваву честолобність / Рівняти з самозахистом отцевим? / Чи рятував ти голову дитини? / Чи святість вогнища ти захищав? / Від близьких ти одвів кінець жахливий?.. / Помстивсь я за святу природу, ти ж / Зганьбив її, – тут спільності немає: / Ти – вбивця, я ж – захисник прав священних» [9, с. 490–491].

Погляди Ф. Шиллера на роль сильної особистості в історії виникли під впливом часу, просвітительської ідеології. Так, відомо, що на світогляд і ранню творчість митця свого часу наклало відбиток «штюрмерство» (ідейно-естетичний (у тому числі літературний) рух у Німеччині 1770–1780-х

рр. «Буря і натиск» («Sturm und Drang») з його бунтарськими мотивами, пафосом боротьби сильної особистості з усезагальною тиранією). Тому й вчинки Вільгельма Телля можна розглядати в руслі бунтівного протесту проти деспотизму та морального приниження. Суто «штюрмерською» за пафосом є репліка Вільгельма Телля «Й тоді лиш маю втіху від життя, / Коли щодня борюсь і здобуваю» [9, с. 416]. Водночас Ф. Шиллер вустами свого героя проголошує й заклик до об'єднання зусиль з метою консолідованого протесту мас. Це засвідчує еволюцію у світогляді драматурга: від оспівування стихійного протесту одинака (драма «Розбійники») Ф. Шиллер дійшов розуміння уславлення масових виступів народу (драма «Вільгельм Телль»). Тому у фіналі драми селяни проголошують заклик «Свобода! Свобода! Свобода!» [9, с. 495].

Головні проблеми:

«Вільгельм Телль»	«Гайдамаки»
<ul style="list-style-type: none"> • необхідність єднання країни; • уславлення патріотизму; • поетизація боротьби за свободу 	<ul style="list-style-type: none"> • розгортання народно-визвольного руху; • проблема народу як творця історії; • поетизація мужності народу, його потягу до свободи

Короткий коментар до проблематики

1. До драми «Вільгельм Телль».

У драмі «Вільгельм Телль» Ф. Шиллер торкається вирішення суто національного питання, пов'язаного з необхідністю об'єднання країни. Відомо, що німецькі землі у XVIII ст. були роздроблені. Німеччина залежала від інших країн. Тому стояло завдання об'єднання, яке усвідомлює не лише влучний стрілець Вільгельм Телль, а й прості селяни, що довго ворогували один з одним за межу. У сцені на галявині задля звільнення рідної Швейцарії вони сходяться, щоб забути про свої чвари й особисті образи. Ф. Шиллер немов показує німцям приклад Швейцарії: задля блага батьківщини треба забути особисті образи й амбіції, і тоді можна здобути перемогу. Швейцарці перемогли. Автор поетизує їхні вчинки в боротьбі за свободу.

Боротьбу понад усе ставить і Берта, яка гудить Руденца за те, що той веде розмови про кохання у складний для країни час. Дівчина навіть звинувачує хлопця у зраді народу. Вона проголошує: «Та хіба / В людей є щось миліше за вітчизну? / Чи є для серця щирого щось краще, / Ніж бути безневинних оборонцем? / І захищать пригноблених права?» [9, с. 421].

Отже, Берта нагадала Руденцу про обов'язок перед Вітчизною. Вона ж і розбудила в ньому ще

не згасле благородство й готовність долучитися до спільних і рішучих дій.

Не меншим патріотом є один із ватажків повстання Штауффахер, який зображений мудрим і справедливим. Героя поважають земляки, дослухаються до його думки. Саме йому належать слова, які виражають загальне прагнення селян: «Ми вправі вище благо від насильства / Оборонять. Повстаньмо за вітчизну, / За наших жон і за дітей повстаньмо!» [9, с. 407]).

2. До поеми «Гайдамаки».

У поемі «Гайдамаки», як уже зазначалося, головним героєм є повсталий народ, який є творцем ходу історії. Т. Шевченко майстерно зобразив широкий розмах Коліївщини – антифеодалного повстання 1768 р. на Правобережній Україні проти польської шляхти. Узагальнений образ повсталого народу конкретизовано в індивідуальних образах Яреми, Гонти, Залізняка, Волоха та інших. Так, сюжетна лінія наймита Яреми – рядового учасника Коліївщини – це історія того, як народне повстання збудило свідомість пригнобленої людини, в якій в боротьбі за волю «виросли крила». Коліївщина набула загальнонародного характеру, бо участь у повстанні взяли навіть жінки та підлітки. Ось як про це сказано в тексті: «А де ж люде?.. Над Тясмином / У темному гаю / Зібралися; старий, малий, / Убогий, багатий / Поєдналися, – дожидають / Великого свята. / Ото гайдамаки. На гвалт України / Орли налетіли; вони рознесуть / Ляхам, жидам кару; / За кров і пожари / Пеклом гайдамаки ляхам оддадуть» [8, с. 87].

Увесь повсталий народ змінював хід історії.

Споріднює поему «Гайдамаки» і драму «Вільгельм Телль» і романтична гіперболі-

зація зображуваних подій. Обрана система художнього часу різноманітно співвідноситься з історичним часом подій і сучасністю авторів. Завдяки цьому минуле контрастно протиставляється сучасності, а в поемі «Гайдамаки» ще й відлунює в майбутнє. На історичному матеріалі й Т. Шевченко, і Ф. Шиллер показали життя свого народу та його боротьбу за незалежність.

Оскільки «Гайдамаки» – це велике ліро-епічне полотно, то й розвиток сюжетних ліній у ньому часто переривається ліричними відступами й пейзажами в романтичному дусі. У п'єсі «Вільгельм Телль» також важливу роль відіграє природа, що стає засобом розкриття внутрішнього стану персонажів, їхніх думок і прагнень.

Висновки. І Т. Шевченко, і Ф. Шиллер є майстрами у змалюванні масових сцен, монологів героїв. У двох творах звучить сам голос народу (у поемі «Гайдамаки» дуже часто вустами кобзаря), відображено його волелюбні прагнення та ідеали. І в поемі «Гайдамаки», і в драмі «Вільгельм Телль» у дусі романтизму протиставляються два світи – світ вільного народного життя і світ насильства, стверджується культ стихійного, емоційного начала. Проявами романтизму також є представлення унікальної людської особистості, віра в її можливості, велика сила трагічних моментів і пафос безкомпромісної боротьби.

Подальший напрям дослідження заявленої проблеми передбачає як поглиблення, деталізацію викладених положень, так і залучення до аналізу інших творів історичної тематики на компаративній основі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Історія української літератури ХІХ ст. : у 3 кн. Київ : Либідь, 1996. Кн. 2 : навчальний посібник / за ред. М.Т. Яценка. С. 106–108.
2. Кашуба Є. Художній твір як заклик до об'єднання вітчизни: Система уроків за народною драмою «Вільгельм Телль» Ф. Шіллера. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2011. № 10. С. 43–47.
3. Матюшкіна Т. Матеріали до вивчення драми Ф. Шіллера «Вільгельм Телль». *Зарубіжна література в школах України*. 2009. № 10. С. 23–26.
4. Назарець В. «Благородний адвокат людства». Ф. Шиллер та його драма «Вільгельм Телль». *Зарубіжна література в школах України*. 2009. № 11. С. 16–21.
5. Ніколенко О.М. Бароко, класицизм, просвітництво. Література ХVІІ – ХVІІІ століть : посібник для вчителя. Харків : Веста : Ранок, 2003. С. 170–175.
6. Хаге Р. Мыслитель, поэт, драматург – борец за свободу (Ф. Шиллер). *Зарубіжна література*. 2005. № 39. С. 15–17.
7. Шалагінов Б. «Мужньо й сміло вперед променем світла мчу...»: Філософсько-поетичний спадок Ф. Шіллера і наш час. *Всесвіт*. 2009. № 11–12. С. 155–161.
8. Шевченко Т.Г. Кобзар / вступ. сл. О. Гончара. Київ : Дніпро, 1985. С. 67–130.
9. Шиллер Ф. Лірика. Драми / пер. з нім. ; передмова та примітки К. Шахової. Харків : Фоліо, 2004. 503 с.